

Václav DRŠKA, *Divisiones regni Francorum. Královská moc a říšské elity Franské říše do vzniku císařství*, Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2010
(= Acta Universitatis Purkynianae 11)

271 s., ISBN 978-80-7414-255-0

Proces přerodu antiky ve středověk dlouhodobě a s neochabující intenzitou poutá zájem medievistiky v západní Evropě. Historikové pozdní antiky a raného středověku se jen za dobu posledních dvou desetiletí mohou ohlédnout za uspokojivě rostoucí řadou kvalitních sborníků a monografických zpracování, jež zpravidla bývají plodem širší mezinárodní spolupráce a výsledkem diskuse vedené napříč evropským kontinentem. Je přitom zcela přirozené, že tato diskuse probíhá především v západní Evropě, jež kdysi tvořily integrální součást římské říše, a rovněž nepřekvapí, že diskusními jazyky jsou zejména angličtina, francouzština či případně němčina. Jistě proto zarazí pokus vydat v českém jazyce práci pojednávající detailně otázku dělení Franské říše, zkoumanou v dlouhodobé perspektivě od prvního sporného dělení po smrti krále zakladatele v roce 511 až do poloviny osmého století, kdy vládu jako plnohodnotní vládci od merovejské dynastie přebírají již nějakou dobu všemocní majordomové.

Za metodologické východisko předkládané práce označuje autor myšlenky A. Doveho (1916), na něž navázal R. Wenskus ve své základní monografii *Stammesbildung und Verfassung* (1961), věnované procesu politického a kulturního přetváření antického prostoru a klíčové úloze tzv. *gentes*. Přestože Wenskusovo dílo bylo bezesporu průkopnickým počinem na poli studia raného středověku, zůstává otázkou, zda jeho práce i po padesáti letech intenzivních a nutno říci i velmi plodných diskusí nad touto tematikou nadále může sloužit jako vhodný a legitimní výchozí bod podobně laděné práce. Poučený čtenář si jistě položí rovněž otázku, zda by nebylo prospěšné, rozšířit úvod zaměřený na teoretická východiska a výčet pramenů o další bibliografické položky z posledních let.

První dělení v roce 511 podle Dršky vyplývalo spíše z aktuální situace říše než z tradice a jeho cílem byla stabilizace nedávného záboru Galie. Za zásadní pak autor považuje dělení po smrti Chlothara I. v roce 561, jež snad podle něj mohlo mít charakter trvalé normy, krom toho by ve prospěch zásadní povahy uvedeného dělení mohly svědčit rovněž četné odkazy na akt z roku 561 v mladší písemné tradici. Na dalších děleních říše pak Drška ukazuje v mnoha ohledech neúspěšnou snahu Merovejců, uplatnit se proti stále mocnější a diverzifikovanější vrstvě šlechty. Tato vrstva zasáhla zásadním způsobem do dlouhodobého procesu postupného rozkladu centrální moci, jež nakonec vedl ke vzniku dílčích říší. Šlechta se přitom postupně emancipovala a stala se z ní privilegovaná skupina s podílem na rozhodování. Důležitou roli pro další vývoj sehrál rovněž odlišný způsob instalace panovníka v jednotlivých částech říše. Jedním z výrazů oslabené role merovejského vládce je i postupná relativizace závaznosti přísah věrnosti panovníkovi. Tyto momenty posilovaly v pozdním období merovejské vlády austrasijské Pipinovy, kteří na základě svého majordomátu nakonec dosáhli vytvořené jednoty říše.

Procesu rozkladu centrální moci Merovejců, vzniku dílčích říší a výkladu vztahu mezi panovníkem raného středověku a jeho mocných jistě nelze upřít zajímavost. Předkládané práci by však jistě prospělo, pokud by byla napsána ve světovém jazyce, těžko lze totiž očekávat nějakou výraznější reakci v prostředí české medievistiky. Je také otázkou, zda by nebylo možné v rámci komparace najít analogické jevy při utváření panství Přemyslovců. To by však vyžadovalo reflektovanější užívání terminologie. Za příliš šťastné řešení nelze označit ani četné uvozovky a užívání latinských termínů v českém textu, jež ruší plynulost četby. Jako řešení by se nabízelo užití českého termínu, ekvivalentu či parafráze v hlavním textu, přičemž v poznámce by byl daný termín zařazen do kontextu současné medievistické diskuse.

Větší pozornost mohla být věnována i analytickému výkladu jednotlivých centrálních termínů sociálních dějin Franské říše. V mnoha případech autor nepřihlédl k novější literatuře k tematice, dokonce vzniká dojem, že až na několik výjimek nebyla reflektována díla napsaná po roce 1994. Knize chybí také cizojazyčné resumé, což fakticky znemožní být povrchní recepce díla na západ od našich hranic. Rovněž po stránce jazykové a stylistické nebyla publikaci věnována přílišná péče, což bohužel mnohdy znesnadňuje pochopení textu.

Uvedené výtky jen umocňují celkové rozpaky z knihy, u níž chybí *raison d'être* vydání. Zatímco doma si bude díky svému specifickému tématu jen stěží hledat čtenáře (a ještě hůře čtenáře poučené), pro zahraniční bádání zůstanou myšlenky knihy nedostupné.

JIŘÍ KNAP

Christopher TYERMAN, *Svaté války. Dějiny křížových výprav*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012

1044 s., ISBN 978-80-7422-091-3

Monografie britského historika Christophera Tyermana, v originále vydaná roku 2006, představuje zatím první komplexní odbornou práci na téma křížových výprav v českém jazyce od díla *Křižáci* v *Levantě* Miroslava a Věry Hrochových (1975). Tyerman se pustil do monumentálního a poněkud sisyfovského úkolu: pojednat o fenoménu kruciátů v komplexnosti a celistvosti, zároveň se však vyhnout nutnosti několika obsáhlých svazků. Místo toho nabízí pouze jeden, který se navíc zdaleka nevyrovnává jen s klasicky definovaným obdobím křížových výprav mezi lety 1095–1291, tedy od koncilu v Clermontu po pád Akkonu, ale nabízí rovněž analýzy fenoménu křížových výprav na periferii Evropy, tažení proti heretikům nebo přehodnocení ideálů kruciátů v pozdním středověku.

Úspěšnost takového předsevzetí musí být nutně hodnocena v intencích autorova záměru. Stejně jako současníci krále Richarda považovali přes veškeré úspěchy jeho výpravu za nezdar, neboť nedokázala splnit základní poslání, dobýt Jeruzalém, nemůže ani Tyerman ze svého odvážného zápasu s křížovými výpravami vyjít jako jednoznačný vítěz. *Svaté války* totiž zůstaly na půli cesty; na dohled pomyslnému Jeruzalému, který je v rámci moderní historiografie snad ještě iluzornější než Jeruzalém křižáků. I na tisíci stranách je téma pojednáno příliš zjednodušeně a příliš se rozprostírá do šířky namísto do hloubky.

Příkladem povrchního přístupu mohou být „okrajové“ kapitoly. Zatímco v případě „hlavních“ kruciátů poskytuje Tyerman solidní výklad (to platí zejména pro třetí křížovou výpravu), jeho práce s prameny je komplexní a často se nebojí boření mýtů, pasáže o výpravách na Iberský poloostrov, do Finska nebo Livonska zabírají jen několik málo stran. Tyerman se navíc dopouští v těchto místech nejen zjednodušování, ale

i opakování archaických přístupů, jež jinde kritizuje. Například Portugalsko je v rámci reconquisty zcela opomenuto, baltské křížové výpravy jsou pak interpretovány jako boje o území a peníze bez dalších motivací, jako ozvěna dávných stereotypů, jež křižácká historiografie zavrhlá před desítkami let.

Otázkou zůstává, jaký smysl mělo vytvoření přehledové práce, která měla buď zabrat několik svazků, nebo být výrazně kratší a přesněji zacílena. Nejde totiž ani o práci popularizační, ani o práci ryze odbornou; pro široké publikum je příliš rozsáhlá, pro odborné naopak málo. Poodhalit záměry autora snad může jeho počáteční vymezení vůči klasickým a podobně ambiciózním dějinám křížových výprav z pera britského historika Stevena Runcimana. Přestože to autor sám explicitně popírá, nezapře snahu porazit matadora křižácké historiografie na jeho vlastním poli. Proto kombinuje analytické rozbory s vyprávěním a pasážemi aspirujícími na historický román, proto se rozhodl o zařazení širšího civilizačního kontextu a často s Runcimanem přímo či nepřímo polemizuje. V celkovém pojetí se mu to jistě daří; Tyerman je historik jedenačtyřicátého století, přemýšlí jinak, než přemýšlel Runciman na počátku studené války, vyhýbá se silným tvrzením, ač ne spekulativním frázím („ozbrojený rytíř byl dobovým tankem Západu“), a využívá nových poznatků k danému tématu. V otázce komplexnosti a především síly vyprávěného příběhu se mu však tolik nedaří. Narativní části jsou suché, bez příměsí osudovosti a tragédie, bez poetičnosti Runcimanova stylu a jeho mistrovského umění se pointy. Je škoda, že se Tyerman rozhodl měřit se svým předchůdcem právě na tomto kolbišti, přestože jeho kvality evidentně leží jinde.

Samostatnou kapitolu tvoří české vydání. Z názvu knihy se v českém překladu vytratil podtitul originálu *A New History of the Crusades*, který odkazuje na monumentální dílo Runcimano. V českém prostředí navíc neexistuje překlad žádného z klíčových děl zabývajících se křížovými výpravami, na něž Tyerman odkazuje a se kterými polemizuje. Jejich absence, která dostává českého čtenáře do nepřehledné situace, je zvláště citelná právě v případě skloňovaného Runcimana, v češtině však nevyšly ani zásadní práce Jonathana Riley-Smitha nebo Thomase Maddena, které výrazně proměnily křižáckou historiografii.

Jedinou původní část knihy tvoří text Pavla Soukupa o české účasti na křížových výpravách; nakladatelství ke škodě věci nezpracovalo vlastní předmluvu ani doslov. Soukup jako zkušený